

ΚΡΙΤΙΚΗ

ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

ΣΤΑΘΗ ΜΑΡΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

Τέχνη και μεταφυσική

Για μια προσέγγιση της ψυχής και της σκέψης ενός Μεγάλου δημιουργού, που κατεχόμενος από μικρό παιδί από το φόβο του σκοταδιού και του θανάτου, δημιούργησε με "φιλόθρηνη διάθεση, ένα μεγάλο έργο με παγκόσμια αναγνώριση, που διαρκώς ανυπομονούσε να τελειώσει τον κάθε ογκόλιθο που κατέθετε στο οικουμενικό ταμείο της τέχνης του Λόγου. Κατάθεση με την "Ευθύνη του Πνεύματος" από τα "Χανιώτικα Νέα" για το δημιουργό της οδύσειας και της ασκητικής. Γι' αυτόν που σαν άλλος Οδυσσεύς ταξίδεψε στις φουρτουνιασμένες θάλασσες της περιπέτειας της ψυχής, που αγωνίστηκε να καταλαγιάσει τους έσχατους φόβους και τρόμους της, στην ασκητική του καταφυγή ανάμεσα στο Χριστό - Θεό και σε πρόσκαιρους Θεούς του κόσμου τούτου. Που τότε ήταν καινούργιοι "σταυροφόροι" μιας δήθεν σωτηριώδους ... καταστροφής και τότε "ΑΘΛΟΦΟΡΟΙ", κόκκινοι μαχητές για ένα καλύτερο γήινο κόσμο, που τελικά τον φθάσαμε πάλι στο σκοτάδι και στο χαμό. Παρόλα αυτά ο ποιητής Καζαντζάκης πέρα από τις δικές του αγωνιακές φυσικές και μεταφυσικές ψυχοπνευματικές του περιπλανήσεις μένει με το έργο του, και για τον καινούριο αιώνα, ένα σύμβολο Δύναμης και αποκοπής της έμψυχης ανθρώπινης δύναμης για μεγάλες δημιουργίες. Αυτές που τις "ευλογεί" ο Θεός της ΑΣΚΗΤΙΚΗΣ του ΝΙΚΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ.

Νίκος Καζαντζάκης: Μεγάλος για την ποίηση. Μεγαλύτερος για την Πεζογραφία. 40 χρόνια από το θάνατό του, στην Ξενιτιά, στο Φραϊμπουργκ της Γερμανίας.

Στην πατρίδα του δεν τιμήθηκε από τους ...φορείς και τους ...αμ-φορείς. Αλλά αγαπήθηκε πολύ από το λαό.

Κυνηγήθηκε ανηλεώς όσο ζούσε. Αποκλείστηκε όταν πέθανε από εκκλησιαστικές πλευρές και τάφηκε με δοξασιούς των συμπατριωτών του στην κορφή του Λόφου του Μαρτινέγκο στο Ηράκλειο. Με τον οξύ λόγο, γραμμένο πάνω στην επιτύμβια πλάκα του τάφου του να λέει:

"Δεν ελπίζω πολλά
Δεν πιστεύω τίποτα
Δεν φοβούμαι τίποτα
Είμαι Δεύτερος"

ΛΟΓΟΣ ΠΡΟΚΛΗΣΗΣ...

Ενας λόγος πρόκλησης απέναντι στο αιώνιο σκοτάδι. Χωρίς τούτο να σημαίνει πως δε φοβότανε αυτή την τρομερή άβυσσο του αιώνιου χαμού, μας και το σκοτάδι το φοβότανε καθοριστικά, εφιαλτικά.

Από τότε που ο τρομερός πατέρας του, ο "Καπετάν Μιχάλης", όταν τον τιμωρούσε τον έβγαζε έξω από το σπίτι, αφήνοντάς τον ν' αντιμετωπίζει το φόβο και τον τρόπο που προκαλούσε, στην παιδική του ψυχή, το σκοτάδι και το έρεβος της νύχτας. Ενα σκότος με το συνακόλουθο τρομο του, που του χάραξε την ψυχή σ' όλη του τη ζωή. Υστερα σ' αυτό το φόβο του σκοταδιού προστέθηκε κι ο έξω από το σπίτι. Φόβος της κοινωνικής αγριότητας. Ενας εφιαλτικός φόβος, που κάθε τόσο δημιουργούσαν οι Τούρκοι με τα εγκλήματα τους, που ο μικρός Νίκος Καζαντζάκης τάβλεπε με τα ίδια τα έντρομα μάτια του.

- Γιατί κλαις; ρώτησε ο θείος που τον κρατούσε στην αγκαλιά.

Τί ήθελες; Πέθανε: όλοι θα πεθάνουμε. Μα εγώ θυμόμουν τα ξανθά μαλλιά της, τα κόκκινα χείλια που με φιλούσαν, τα μεγάλα μάτια του, και τάρρα ...

- Και τα μαλλιά της, φώναζα, τα χείλια της, τα μάτια...;

Ο ΠΙΟ ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΔΡΟΜΟΣ...

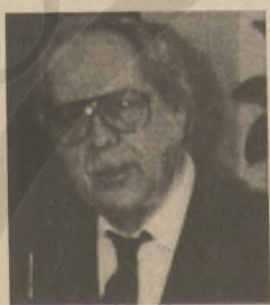
- Πάνε, πάνε. ... τα 'φαε η γης
Γιατί; Γιατί; Δε θέλω!
Ο θείος μου σήκωσε τους ώμους:
- Σαν μεγαλώσεις θα μάθεις γιατί!
Δεν το 'μαθα ποτέ μου, μεγαλώσα, γέρασα, δεν το 'μαθα ποτέ μου.

(Απόσπασμα από την αυτοβιογραφία του "Αναφορά στον Γκρέκο").

»Φόβος θανάτου για τον Καζαντζάκη, όπως για όλους τους ανθρώπους. Ιδιαίτερα για τους ποιητές. Και πιο ιδιαίτερα για τον Καζαντζάκη, που φοβότανε τόσο πολύ, από μικρό παιδί, ακόμα και την ποίηση, μαζί με το ...σκοτάδι, γράφοντας στα "Τετρακόσια γράμματά του στον Πρεβελάκη" (στις εκδόσεις Ελ. Καζαντζάκη) 1965, σελ. 97 και τα ε-ξής:

"Από δειλία ακολούθησα τον πιο πρόχειρο δρόμο, το Λόγο! Δεν είμαι καμωμένος για ποίηση, μήτε για σκεπτόμενος. Σκέψη, λέξη, ωραιότητα με πνίγουν..."

»Κι αλήθεια μέσα από μια "ΦΙΛΟΘΡΗΝΗ" διάθεση πνιγότανε σ' όλη του τη ζωή.



Του
Δ. ΚΑΚΑΒΕΛΑΚΗ

Μέσα από μια αδιάκοπη σκέψη του θανάτου... μια σκέψη όμως, που ήταν Μεταφυσική, χωρίς να ξεχνά τα προβλήματα των ανθρώπων στη γη. Παρόλο που κατηγορήθηκε πως τα ...ξεχνούσε, ατενίζοντας σαν τρομοκρατημένο "μεγάλο παιδί" τον ...ουρανό.

ΗΤΑΝ ΓΕΝΝΗΜΕΝΟΣ ΜΕΓΑΛΟΣ

Όμως, αυτή η Μεταφυσική αγωνία του, οδήγησε το Νίκο Καζαντζάκη στη μεγιστοποίηση της λογοτεχνικής δημιουργικής του δραστηριότητας, στην ποίηση (35.000 στίχοι) της ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ, στις Τετσίνες, στην Ασκητική.

Στην πεζογραφία, με τα ρομαλέα μυθιστορηματά του, στις τραγωδίες, στην περίφημη αυτοβιογραφία του, στις μεταφράσεις ξένων διάσημων έργων, στα Μοναδικά Ταξιδιωτικά του κείμενα, και όλα αυτά, για να γίνει... ΜΕΓΑΛΟΣ όπως έγραψε η αδελφή της πρώτης του γυναίκας, της Γαλάτιας Αλεξίου - Καζαντζάκη, η Έλλη. Η καθηγήτρια - φιλόλογος και μυθιστοριογράφος. Μια λαμπρή γυναίκα που είμαστε πολύ κοντά της, στα τελευταία χρόνια της. Και κουνεντιάσαμε πολύ γι' αυτό της το έργο, μέσα από τις σελίδες του οποίου θέλησε απογυμνώνοντας και απομυθοποιώντας τον Καζαντζάκη, να τον παρουσιάσει στην πραγματική, την ανθρώπινη του διάσταση. Με τις αδυναμίες, τους φόβους του, τους συνεχείς συμβιβασμούς του.

Πολλές φορές της αντιείναμε πως τον αδικούσε, με το να τον κατηγορεί στο βιβλίο της αυτό, πως δεν είχε άλλο σκοπό παρά να γίνει...ΜΕΓΑΛΟΣ. Παραγνωρίζοντας, ακόμα και θηϊκές αξίες και ανθρωπιστικές εναισθησίες, για να επιβάλλει την ...κατασκευασμένη ΜΕΓΑΛΟΣΥΝΗ ΤΟΥ.

Στην επιμονή μας πως οι θέσεις αυτές τον αδικούσαν, στενοχωριότανε. Ισως, και να δυσφορούσε. Ιδιαίτερα, μάλιστα, όταν εγώ της επέμενα πως ο ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ ήταν γεννημένος Μεγάλος και όχι ιδιο-κατασκευασμένος. Όμως, αυτή επέμενε, αμετακίνητη, στις δημοσιευμένες θέσεις της.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΟΥ

Ισως, δεν είχε, απόλυτα, άδικο. Και τούτο γιατί ο Καζαντζάκης ήτανε μια πολύ αντιφατική προσωπικότητα δημιουργού, που ξεπερνούσε τα συνηθισμένα μέτρα, των ταυτοποιημένων ψυχοπνευματικά δημιουργών, που ζουν και δημιουργούν μέσα στα καθορισμένα συμβατικά πλαίσια της αστικής δημιουργικής λογοτεχνικής δραστηριότητας.

Ο Καζαντζάκης ήταν παιδί της άβυσσου, του εσωτερικού χάους, μέσα στο οποίο καθημερινά βουλιάζε και που για να μη βουλιάζει και χαθεί έκανε έναν αγώνα άμετρο, παράδοξο, ανερχόμενο, παράλογο, ασταμάτητο. Κάνοντας άλματα μέσα στο χάος της εσωτερικής του άβυσσου, που τον κρατούσε, πάντα αλύτρωτο της αιχμάλωτο.

Στον αγώνα του αυτό, είχε πρόθεση να "σωθεί" σώζοντας κι άλλους. Για να γίνει ήρωας και μάρτυρας σύμφωνα με το παράδειγμα των πρώτων χριστιανών! Όπως γράφει στο βιβλίο του ο Στάθης Μάρας, με τίτλο: "Νίκος Καζαντζάκης" Τέχνη και Μεταφυσική, εκδόσεις Καστανιώτη, εκδόση 1987, σελίδες 175. Στη σελίδα 62, στο βιβλίο αυτό, ο συγγραφέας αναφέρει αποσπασματα από επιστολές του για τον αγώνα της σωτηρίας του που λένε:

1. "Θέ μου, θ' αρχίσει και σε μας ο διαγμός. Μα πρέπει πρώτα ν' αρχίσει το κήρυγμα. Μου φαίνεται πως θα πεθάνω απ' την αγωνία (Γράμμα 5.9.1922).

2. "...προσπάθησε να συνεπάρεις όσους μπορείς, ένα, δυο, τρεις, στο ρυθμό σου. Σώζοντας τους άλλους, σωζόμαστε. Άλλη μέθοδος δεν υπάρχει..." (αχρονολογητό 1922).

3. "... εδώ βρήκα έναν πυρήνα οβραίων και οβραίες από τη Ρωσία και Πολωνία, που δέχτηκαν με φλόγα τη θρησκεία μας και η ζωή τους άλλαξε... πρέπει χωρίς άλλο να ιδρύσουμε εκκλησίες στα διάφορα μέρη..." (αχρονολογητό 1923).

Υστερα αυτός πουμίλαγε για "οικουμενικές συνόδους" και "αποστολικές πορείες" έφθασε στην αναγγελία του γραψίματος της αισθητικής του. Στο γράμμα του στον Παλαστέφανο στην 1.4.1923 την ονομάζει "Εισαγωγή στη Θρησκεία", για να διδάξει τη μέθοδο της λύτρωσης, λέγοντας:

... Ανυπομονώ να τελειώσω την ασκητική να σου τη στείλω, να κάμεις τις παρατηρήσεις σου κι όλοι μαζί, οι τρεις, να συνηθούμε εντελώς πριν να τη δώσω να μεταφραστεί (οβραϊκά και ρωσικά πρώτα) και να τυπωθεί και διαδοθεί μυστικά στους καθηγούμενους..."

ΑΚΟΜΑ ΔΙΩΚΕΤΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ

Νίκος Καζαντζάκης: 40 χρόνια από το θάνατό του και ακόμα διώκεται πνευματικά για το έργο του, για την τόλμη των συλλήψεων της δημιουργίας του, για την αναζήτηση της ελπίδας και την αποδοχή της απελπισίας. Για τη θείκη αβεία του και για όλες τις παράτολμες αναβάσεις και καταβάσεις στην άβυσσο της ψυχής του. Αλήθεια, αυτός ο Μεγάλος δημιουργός της ύψιστης πνευματικής αγωνίας, ήταν αυθεντικός ή πελοποιημένος, με την έννοια πως βασάνιζε, για τους σκοπούς του το ίδιο του το σώμα;

Κάποτε, μετά την Κατοχή και τη λήξη του τόσο δολοφονικού Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ο Καζαντζάκης έγινε υπουργός Παιδείας.

Η πρώην γυναίκα του, η Γαλάτεια, ισχυρίστηκε πως σκοπός του ήταν, έχοντας υπόβαθρο έναν φιγυράτο και δυναμικό τίτλο (υπουργός), να μπορέσει πηγαίνοντας στην Ευρώπη ν' αποδείξει και τις άλλες του ικανότητες.

Τα πράγματα όμως, δεν έχουν έτσι, υποστηρίζει στο βιβλίο του (σελ. 67), ο Στάθης Μάρας σημειώνοντας ότι:

"Ο Καζαντζάκης, τώρα που τελειώσαν οι κίνδυνοι της Κατοχής, ξαναζούσε το παλιό όνειρο να "ΣΩΘΕΙ" σώζοντας τους Έλληνες σαν πολιτικός μεσσίας. Το υπουργικό του θέλησε ασφαλώς για τη διάκριση, όχι όμως πως σκέφτηκε, προκαταβολικά, να το χρησιμοποιήσει αργότερα.

Άλλωστε, το 1945, ίδρυσε τη "Σοσιαλιστική Εργατική Ένωση", που δεν μπόρεσε να πάρει τις διαστάσεις κόμματος.

Ενώ, αργότερα, έγινε υπουργός, χωρίς χαρτοφιλάκιο, στην κυβέρνηση Σοφούλη για

να παραιτηθεί σε 47 μέρες.

ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΩΝ ΝΟΗΜΑΤΩΝ
ΓΙΑ ΖΩΗ - ΘΑΝΑΤΟ

Νίκος Καζαντζάκης: Ενας τραχύς αγωνιστής σ' ολόκληρη τη ζωή του, όπως γράφει ο ίδιος στο βιβλίο του "ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΓΚΡΕΚΟ".

"...Ολοζωής αγωνιζόμουν, να τετώσω το μυαλό μου, ωστόσο να τρίξει, να κοντεύει να σπάσει, να δημιουργήσω μια μεγάλη ιδέα, που να μπορέσει να δώσει καινούριο νόημα στη ζωή, καινούριο νόημα στο θάνατο και να παρηγορήσει τους ανθρώπους..."

Παρηγοριούνται οι άνθρωποι; Παρηγορήθηκε ο Καζαντζάκης; Η ουσία του αγώνα του ήταν: Κυνηγούσε το Θεό, την ελπίδα, γεμάτος διασταγμούς και παλινωδίες σ' ολόκληρη τη ζωή του.

ΤΟΝ ΑΓΑΠΗΣΑΜΕ
ΚΑΙ ΘΑ ΤΟΝ ΑΓΛΠΟΥΜΕ

Νέος τότε ποιητής εγώ και δημοσιογράφος, είχα εντυπωσιαστεί από το έργο του και την άβυσσα της ψυχής. Τον αγαπήσα πολύ κι όταν τον κυνήγησαν έκανα αφιερώματα στις αθηναϊκές και τις κρητικές εφημερίδες κατά του διωγμού του.

Εδάξα, τότε, προσωπικότητες του πνευματικού αναστήματος Παπανούτσου, Χουρμούζιου, Παναγιώτου και άλλων να διαμαρτυρούνται για τη δίωξη του.

Υστερα πέθανε και πολλοί, τον αγαπήσαμε περισσότερο. Μάλιστα, εγώ εισηγήθηκα στον αιμινότο δημοτικό Ηρακλείου, τον Ανδρέα Καλοκαιρινό, την καθιέρωση του απονεμόμενου, χρόνια τώρα θραβείο Καζαντζάκη, που το πρωτοοργάνωσε ο επόμενος δήμαρχος, συγγραφέας Μανώλης Καρέλλης. Και μετά, το 1993, έκαμα τη μεγάλη σύναξη στους Βαρδάρους, με ίδρυση της Βιβλιοθήκης Καζαντζάκη, μαζί με ένα διήμερο σεμινάριο. Τώρα για τα 40 χρόνια από το θάνατό του αφιερώνω το σημερινό κείμενο στην αιώνια μνήμη του και στο "δημιουργό φόβο του για το ... σκοτάδι, που τον εκάμε να δημιουργήσει ένα έργο ελπίδας και απελπισίας, μαχόμενος πάντα για λευτεριά.

ΕΝΑΣ ΔΙΩΝΙΟΣ ΔΟΝΚΙΩΤΗΣ...

Το σημερινό βιβλίο που διάλεξα να παρουσιάσω δεν είναι μνημικό για τον Καζαντζάκη και το έργο του, αντίθετα, είναι κριτικό και επικριτικό, μέσα στα 8 του κεφάλαια, όμως το προτιμήσα γιατί ο συγγραφέας του έσκηψε με ευθύνη σε ολόκληρο το ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΙΚΟ ΟΡΑΜΑ, ΤΗΝ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΙΚΟ ΦΟΒΟ. Όσο κι αν σε πολλά σημεία, αδικεί και το ...φόβο και τον Καζαντζάκη και το έργο του. Όμως ο Καζαντζάκης σα γνήσιος ΔΟΝΚΙΩΤΗΣ θα χτυπιέται πάντα με τους ίσκιους του αγέρα, παρσύροντας και νεότερες γενιές αναγνωστών στον ΔΟΝΚΙΩΤΙΣΜΟ ΤΟΥ. Τον τόσο αναγκαίο για μεγάλους δημιουργούς, όπως ο ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ. Αλλά και για ψυχανεμισμένους ανθρώπους, σε μια τόσο αποψυχομένη εποχή.

